

3. Глотова Г. Актуальность и ведущие подходы к исследованию внеучебной работы в вузе // www.prof.msu.ru/publ/omsk/84.htm.
4. Чупрасова В., Никитина Е. Опережающая роль воспитания в профессиональном становлении студентов // <http://nakhodka.wl.dvgu.ru/forum/section3/3-34.htm>.
5. Алексюк А.М. Педагогика вищої школи України. Історія. Теорія: Підручник. – К.: Либідь, 1998.
6. Соловей М., Демчук В. Система виховної роботи у вищому навчальному закладі як фактор цілісного виховання особистості // Рідна школа. – 2004. – № 7.
7. *Основы педагогических знаний и мастерства руководителя коллектива художественной самодеятельности*: Методические рекомендации и примерная программа для постоянно действующего семинара (очно-заочные школы, творческие лаборатории) в системе повышения квалификации работников культуры / М-во культуры СССР, Всесоюз. науч.-метод. центр народного творчества и культпросветработы; Сост.: Агамова Н.С., Владимиров Е.А., Минин Н.А. – М., 1986.
8. Зеленин В.М. Работа в классе ансамбля. – Минск: Вышэйшая школа, 1979.
9. Бабіч Д.Р. Формування виконавської майстерності майбутніх артистів естрадних ансамблів: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 2004.
10. Рудницька О.П. Музыка і культура особистості: проблеми сучасної педагогічної освіти: Навч. посібник. – К.: ІЗМН, 1998. – 248 с.
11. Кузнецов В.Г. Работа с самодеятельными эстрадными оркестрами и ансамблями. – 2-е изд. – М.: Музыка, 1986.

УДК 378.147:783.25 (0.45)

Найда Ю. М.

ЗМІСТ СТИЛЬОУТВОРЮЮЧИХ КОМПОНЕНТІВ ВЛАСНОЇ ХОРМЕЙСТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФАХОВІЙ ПІДГОТОВЦІ СТУДЕНТА

В статье рассматриваются профессионально значимые качества студента-хормейстера и их влияние на возникновение стилевых свойств, стимулирующих факторов формирования собственного стиля хормейстерской деятельности.

Ключевые слова: собственный стиль хормейстерской деятельности, профессионально значимые качества, стилевые свойства.

На сучасному етапі, в умовах оновлення освіти кваліфікаційні вимоги до вчителів значно зростають. Кожна професія, кожний вид діяльності має свої характерні особливості і накладає певний відбиток на внутрішні та зовнішні ознаки особистості. Такі особливості та ознаки особистості ми називаємо власним стилем, який потрібно формувати. Студенти часто програмують себе на накопичення знань, які не співвідносять з майбутньою роботою. Це породжує протиріччя між практичною та теоретичною підготовкою студентів. Ми поділяємо думку Г.Падалки, яка вважає за доцільне в процесі професійної підготовки вчителів „зважати на принцип наближення змісту художньої діяльності студентів до їх майбутньої професії” [8, с. 56]. Важливою частиною практичної роботи вчителя музики у школі є робота з хоровими колективами, що детермінує доцільність формування власного стилю його хормейстерської діяльності.

Відправні позиції щодо питань хормейстерської діяльності спираються на вагомі й цікаві професійні праці А.Т.Авдієвського, О.Г.Бенч, Г.А.Дмитревського, А.П.Захарова, М.М.Канерштейна, П.І.Муравського, К.К.Пігрова, К.Б.Птиці, Є.Г.Савчука та ін. Проблеми формування фахової підготовки студентів висвітлені в працях Ю.П.Азарова, Л.С.Виготського, І.А.Зязюна, О.В.Киричука, Н.В.Кузьміної, М.В.Кухарева, О.В.Леонт'єва, О.В.Мудрик, С.Л.Рубінштейна та ін. Значний внесок у розвиток проблеми формування професійних якостей внесли видатні педагоги та психологи Б.Г.Ананьєв, Д.І.Гоноболін, А.Г.Ковальов, Н.В.Кузьміна, В.С.Мерлін, К.К.Платонов, В.О.Сластьонін, Б.М.Теплов, О.І.Щербаков та ін.

Однак численні питання, пов'язані з проблемою формування власного стилю хормейстерської діяльності студента залишаються не вирішеними. Це зумовлює необхідність пошуку нових шляхів та форм роботи зі студентами. Тому і стає зрозумілою актуальність проблеми формування власного стилю хормейстерської діяльності у фаховій підготовці студента. Мета нашого дослідження полягає у тому, щоб розглянути фахові якості студента-хормейстера як стимулюючий фактор формування власного стилю хормейстерської діяльності.

Оскільки зміст хормейстерської діяльності відрізняється специфічними уміннями об'єднувати в одну цілість велику кількість хористів, тобто велику кількість різних індивідуальностей [6, с. 3], та

передавати через них свій творчий задум, власну інтерпретацію художнього твору (самовияв) – йому необхідні особливі хормейстерські властивості. „Здатність до творчого самовираження поступово призводить до стійкої високої продуктивності і формування індивідуального стилю діяльності та майстерності” [9, с. 68]. У зв’язку з цим на розгляд потрібно винести такі фахово-важливі якості, вираженість яких накладає відбиток на характер поведінки студента при здійсненні ним хормейстерської діяльності. Тому із структури змісту диригентсько-хорової освіти Т.Смирнової виділені *виконавський, педагогічний та управлінський* компоненти [10, с. 113]. Кожен із означених компонентів відбиває фахово-важливі якості особистості студента, які, на нашу думку, проявляються у стильових властивостях хормейстерської діяльності та впливають на формування власного „почерку” роботи з хором.

Основними ознаками наявності у студента тих чи інших фахово-важливих якостей ми вважаємо постійність їх виявлення в різних ситуаціях хормейстерської діяльності.

У розумінні, наприклад, Г.Дмитревського, виконання – це вміння передати колективу „відомими зовнішніми знаками” свої наміри й викликати у них почуття, які є аналогічними своїм власним [2]. У *виконавських якостях* студента-хормейстера проявляється його творчий самовияв. Таке „самовираження студента є свідомим актом виявлення та ствердження власної індивідуальності, згідно його індивідуально-психологічних, особистісних і суб’єктних можливостей [10, с. 112]. У виконавських якостях студента-хормейстера проявляється також його самостійність у виборі способів та методів вирішення різних творчих задач. Це пов’язано з його потенціалом шукати і знаходити прийнятні способи передачі хору свого бачення емоційного стану, методи і прийоми роботи над художнім образом твору.

З великої кількості цих якостей для розгляду виділимо лиш ті, які відображають стилістичні властивості студента-хормейстера і виявляються у його діяльності. В першу чергу це артистизм, що розуміється нами як здатність хормейстера до перевтілення, імітації, передачі образності мови. Дані якості виявляються в багатстві його пластики і мовних інтонацій, виразності міміки, вмінні „зі смаком” донести до слухача найдрібніші деталі виконання. Показником артистизму являється також вміння хормейстера підтримувати в процесі роботи з хором свій емоційний тонус та керувати ним. Виконавські якості проявляються й в умінні студента контролювати і коректувати процес виконання, коли його дії спрямовані на підтримку творчої активності хорового колективу і одночасно контакт зі слухачською аудиторією.

Перераховані виконавські якості можуть по-різному проявлятися в хормейстерській діяльності студентів і виражатися в різних прийомах роботи над творчими задачами: інтерпретації музичного образу, методах його донесення колективу, прийомах розучування, тобто індивідуальному „почерку” роботи над твором. Винайдена система вирішення виконавських задач може активізувати і самі виконавські якості, оскільки в своїх хормейстерських діях він спирається на властиві йому виконавські здібності і компенсує ті, яких не вистачає. Таким чином, існує взаємозв’язок виконавських якостей студента-хормейстера і можливість формування на їх фоні стильові компоненти хормейстерської діяльності.

„Виконавська” техніка виступає засобом спілкування з хоровим колективом, засобом передачі йому і слухачам емоційної і змістової суті твору [7, с.76]. Виділення фахових якостей, необхідних для хормейстерської роботи студентів, показало, що вся діяльність диригента спрямована на спілкування з колективом, на сумісне вирішення творчих задач. Отже, процес роботи з хором неможливий без наявності у студентів *педагогічних якостей*. Ми виділяємо ті, які відображають основні ознаки хормейстерської діяльності керівника хору. Саме ці ознаки роботи студента можуть більш наочно показати індивідуальні відмінності в способах здійснення хормейстерських дій. Мова йде про комунікативні здібності, які уможливають процес спілкування та взаємодії студента з учасниками колективу, оскільки „результативною може бути лише така діяльність хормейстера, яка ґрунтується на комунікативних зв’язках з учасниками керованого ним колективу” [5, с. 95]. Це дозволяє усвідомлювати, що педагогічне спілкування є складовою частиною педагогічних якостей, необхідних у формуванні власного стилю хормейстерської діяльності.

У структурі педагогічного спілкування виокремлюють комунікативні, інтерактивні і перцептивні складові [1]. Зміст комунікативної складової передбачає засвоєння студентами наступних компонентів педагогічної техніки: мовних, вокальних та інструментальних (особистий виконавський показ), диригентсько-пластичних та співацько-мімічних (система виразних рухів рук, обличчя, корпусу, очей). Інтерактивна складова педагогічного спілкування передбачає аналіз та усвідомлення специфіки можливих конфліктних ситуацій, гуманних форм впливу диригента на співаків, прийомів співробітництва і творчого діалогу та полілогу між ними. Перцептивна складова потребує оволодіння способами ідентифікації, емпатії та взаємної рефлексії партнерів.

Головна роль, на нашу думку, належить комунікативній складовій, а саме мовним засобам, оскільки перед хормейстером постійно виникає задача роз'яснення та обґрунтування своїх зауважень та художніх вимог. Виконавські засоби допомагають передати учасникам колективу реальне перевтілення художньо-технічних задач, вирішення яких є обов'язковою умовою досягнення якісного звучання. Міміка та жест є допоміжними комунікативними засобами і надають вигляду хормейстера артистичності, пожвавлюють його мову, роблять процес спілкування індивідуально-неповторним, образно-емоційним, змістовно-наповненим, стверджуючи аксіологію стилю.

Для музиканта-педагога особливого „звучання” набуває процес спілкування диригента з виконавцями, який завжди проходить на своєрідній емоційній основі, що визначається вирішенням художньо-творчих задач. Практика показує, що емоції хормейстера проявляються, з однієї сторони, як відбиття образів змісту художнього твору що виконується, а з іншої – зумовлені процесом сумісної діяльності хормейстера і виконавців та їх міжособовими стосунками. Позитивна емоційна складова взаємодії створює підґрунтя для виникнення спільного художнього уявлення учасників хорového процесу, атмосфери комунікативної та духовної єдності між ними. Чим яскравіше та виразніше подаються творчі задачі, тим легше відгукуються на них виконавці. Завдяки цьому процес взаєморозуміння між хормейстером і співаками сягає високого рівня. Виступаючи в ролі художника-інтерпретатора, студент-хормейстер повинен емоційно „заряджати” виконавців, передаючи їм власне художнє бачення твору. Таким чином, емоційність студента-хормейстера виступає показником індивідуальної своєрідності його роботи з хоровим колективом і впливає на формування власного стилю хормейстерської діяльності.

Студент-хормейстер індивідуально вибудовує процес спілкування з колективом завдяки умінню орієнтуватися в конкретній робочій ситуації, правильному вибору засобів комунікації, створенню емоційної атмосфери взаємодії з виконавцями. В цьому випадку виникає ціла система комунікативних дій студента, тобто індивідуальний стиль спілкування, який є складовою частиною власного стилю хормейстерської діяльності. Якщо ж наявність хормейстерського стилю характеризує далеко не кожного студента, то певний індивідуальний стиль спілкування відрізняє хорovu діяльність кожного студента, тому що індивідуальний стиль спілкування базується не на спеціальних хормейстерських уміннях, а на загальнолюдських – спілкуванні, комунікації, взаємодії. Тому, вирішуючи проблему формування хормейстерського стилю, необхідно орієнтуватися на притаманний кожному студенту-хормейстеру певний стиль спілкування з колективом, що обов'язково проявляється в хорovій діяльності.

В умовах роботи з хором майбутньому вчителю музики необхідні *управлінські якості* „Орієнтація учителя музики як керівника шкільного хорového колективу на знаходження правильного тону та оптимального стилю педагогічного керівництва є запорукою успіху в його практичній діяльності” [4, с. 22]. Це вимагає змістовного забезпечення фахової підготовки студента до організації педагогічних дій і організації діяльності учасників колективу. Студент-хормейстер повинен вміти проявляти різні організаторські здібності у зв'язку з різноманітністю хормейстерських задач, які потрібно йому вирішувати в школі.

М.Канерштейн в диригентській техніці виділяє такі різновиди: „передрепетиційну”, „виконавську” та „техніку диригування” [3]. Умови хорovої практики надають реальну можливість для виявлення та розвитку управлінських якостей студентів, оскільки практична діяльність студентів охоплює всі види техніки. Проявляючи дані якості, студент-хормейстер має можливість „напрацювати” певний комплекс способів і прийомів, за допомогою яких він зможе організувати свою діяльність та діяльність колективу. Тому рівень розвитку управлінських здібностей, міра їх „напрацьованості” може стати показником стильових властивостей в хормейстерській діяльності студентів і можливості формування з них комплексного явища, притаманного даному студенту.

Всі перераховані якості впливають на вироблення стильових компонентів (з точки зору можливості самовияву особистості) в хормейстерській діяльності студентів. Тому варто зосередити увагу на складанні на цій основі індивідуальних програм самовияву.

Отже, в даній статті ми визначили основні компоненти діяльності студента-хормейстера, які сприяють формуванню власного стилю хормейстерської діяльності. Особливістю даних якостей, з позиції нашого дослідження, є їх прояв у хормейстерській роботі. По-різному проявляючись у фаховій підготовці студента, важливі якості хормейстера виражаються в різних прийомах його роботи з колективом. Тому всі виділені нами якості виявляють індивідуальність студента і стають стимулюючим фактором подальшого вироблення власного стилю хормейстерської діяльності.

Література

1. Андреева Г.П. Социальная психология. – М.: Изд-во МГУ, 1980. – 416 с.

2. *Дмитревский Г.А.* Хороведение и управление хором. – М.: МУЗГИЗ, 1975. – 108 с.
3. *Канерштейн М.М.* Вопросы дирижирования. – М.: Музыка, 1972. – 256 с.
4. *Козир А.В.* До проблеми стилю педагогічного керівництва шкільним хоровим колективом // Музика в школі: Збірка ст. – К.: Муз Україна, 1972. – Вип. 11 / Упоряд. Л. Хлебникова – 1987. – С. 22 – 26.
5. *Козир А.В.* Формування диригентсько-хорової майстерності у студентів інститутів мистецтв як запорука їх ефективної підготовки до практичної діяльності // Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць / Ред. колегія О.П. Щолокова та інші – К.: НПУ, 2004 р. – Вип. 5. – С. 89 – 97.
6. *Колеса М.Ф.* Основи техніки диригування. – К.: Музична Україна, 1973. – 200 с.
7. *Левченко Т.С.* До питання взаємозв'язку емоційності й свідомості в роботі над хоровим твором у класі диригування // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. – Вип. 2. (7). – К.: НПУ, 2005 р. – С. 75 – 78.
8. *Падалка Г.М.* Естетична культура майбутніх вчителів та умови її формування // Вища і середня педагогічна освіта. – К., 1991. – № 15. – С. 51 – 58.
9. *Смирнова Т.А.* Специфіка творчого самовираження студентів у процесі їх диригентсько-хорової освіти // Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць / Ред. колегія О.П. Щолокова та інші – К.: НПУ, 2002 р. – Вип. 3. – С. 63 – 69.
10. *Смирнова Т.А.* Зміст диригентсько-хорової освіти: шляхи оновлення // Наукові записки. Психолого-педагогічні науки / Ред. колегія О.Я. Ростовський, С.Д. Максименко та інші. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2002 р. – Вип. 2. – С. 112 – 115.